

VISSZAPILLANTÁS

«Hogy a szociális problémák gyakorlati megoldása biztossá tartsák, szükségünk van valóban tudományos, pártszempontoktól mentes szociológiára . . ., ezért javaslatba hozom egy szociográfiai és néplélektani intézet felállítását.» E sorokat Bibó István, a kultuszminisztériumban a tudományos ügyek előadója írta 1920 január 20-án. Az intézet később létrejött, ha *nem is úgy*, ahogyan azt az előadó kitervelte. Az eszme, ha egészséges magot rejt, nem könnyen ölhető meg. Ha eltemetik is, kihajt. A létesülő intézet a szociográfiát a statisztikával párosította a néplélektan helyett. Ezzel a mozgató, a lelki komponens kiszorult, tehát a szociográfia sem *születhetett meg, még* kevésbé az, ami az indítványozó előtt lebegett. Ezt Bibó István érezte, előre látta, tovább kereste tehát az eszme megvalósításának útját. Hogy merre és miképen, az maga is szociológiai tanulságokat rejt magában, érdemes lesz vele foglalkozni most, amidőn az eszme testté válása, a *Társadalomtudomány* huszonegyedik évfolyamát indítjuk.

Bibó István inkább filozófiával foglalkozott és etimológiával, mégis *szociológiai* folyóirat megindításán fáradozott. Miért? Abból a tervezetből, amelyet fent idéztünk, kitűnik, hogy ő a társadalmi bajok orvoslásának akadályát elsősorban abban látja, hogy a főkérdések áttekinthetősége elvész a részletek labirintusában, úgyhogy ezek a politika síkján eltorzulnak. Jól látja, hogy ezen csak a szociológia segíthet, minthogy ez a főkérdések tárgyilagos megvilágítója és rendezője. A szociológiát *lényege szerint* pszichológiai, közelebbről néplélektani tudománynak tartja, melynek eredményeit a vezetőknek fel kell használniuk, (Ezért hangoztatta annyit, hogy a

«mechanikus szemléletű» vezetőket organikus szemléletűeknek kell felváltaniok, mert amazok a lelki tényezők iránt érzéketlenek.) Ethnológus lévén a kollektívum, a nép, a faj lelki habitusát kereste s ebben látta a szociológiai vizsgálódás legizgatóbb feladatát is. Ha ezt sikerül megismerni és megismertetni, mindjárt közel jutnak egymáshoz a vezetettek és vezetők s ezzel a kóros állapotok orvoslásának legfontosabb feltételét elérjük. Még 1920-ban meggyőzi a Magyar Néprajzi Társaság vezetőit egy társadalomtudományi szakosztály létesítésének szükségéről, melynek feladatául a néptan, szociológia és szociálpolitika művelését jelöli meg. A szakosztály létrejött, de oly laza szervezeti összefüggésben, hogy működése folyóiratára szorítkozott, melyet Bibó 1921-ben Társadalomtudomány címen indított meg.

Így született meg folyóiratunk, melynek első három évfolyamát az alapító szerkesztette. Ezek azonban inkább csak a külső tényezők és események. A siker két feltételéről kell még szólanunk. Egyik a vállalkozás időszerűsége, a másik a szerkesztő egyénisége.

A forradalmak után és a trianoni döntést megelőző időben a magyar társadalom a lázas beteghez volt hasonló. Még tele volt a forradalmak izgalmaival, a lüktető agy száguldó fantáziája nyugtalanra tette, idegessé, képtelenné a hideg fontolgatásra. Minden bizonytalan volt, ideiglenes, átmeneti. Egy nyitott seb a nemzettest, melyen nagyjából hívatatlan, de ambiciózus sebészek kísérleteznek. Ha valaha, ekkor igazán szükség volt arra, hogy valahol nyugodt, szenvedélytől és túlzásoktól mentesen írni lehessen a nemzet életbevágó problémáiról. Bibó István a tudománypolitikus finom érzékével felismerte, milyen hivatás vár egy ily folyóiraatra s attól sem riadt vissza, hogy a nemzetközi polgári radikalizmus szellemétől kompromittált tudományt nevében nevezze a folyóirat címében. Tudta, hogy szükség van rá, tudta, hogy a magyar értelmiség, melynek vezetőrétegének írták a folyóiratot, szintén tisztában van azzal, hogy 18-ban sem a tudományban volt a hiba, hanem művelői-

ben, a bennük rejlő idegenségekben, a magyarság belső megértésének hiányaiban.

Ha valakinek, Bibó Istvánnak valóban volt oka bízni abban, hogy a Társadalomtudomány olvasói nem fogják összevetésztetni folyóiratát a nemzetközi radikalizmus orgánumával. A szemlék valamiképpen mindig tükröztetik a szerkesztő szellemét. Mellőzzük az összehasonlítást, de idézzük fel a visszaemlékezés e perceiben első szerkesztőnk nemes alakját. Ezét a maga útján járó, nem alkuvó, mélyen magyar lelkű férfiút, akinek egy gondja volt — inkább tépő, mint cselekedtető gondja: a magyarság sorsa, amelyet hittel, önzetlen, odaadó, tiszta lélekkel szolgálni számára a magyar léttel volt egyértelmű. Mennyit szenvedett, látva az emberek aljasságát, ahogy az opportunus elvtelenséget szokta nevezni. Mégsem csüggedett a tőle oly idegen erkölcsi világban, mert erősen hitt az egyszerű magyar nép és a fórum tülekedését ösztönösen kerülő magyar értelmiség benső értékeiben. Csak eszméletre kell hozni a magyart, hogy lemossa az idegenség rátapadt porrétegét, mely eltorzítja igazi ábrázatát. Szenvédélyesen kutatja a magyar karakter titkait, végtelen és forró vitákban védi igazát tételeinek, melyeket vizsgálódás és képzelőerő együtt, de sokszor viaskodva szűrtek le lelkében. Nem volt fürge elme s a formáért, melyet ízlése igényelt, olykor küzdenie kellett, e nehézséggért azonban bő kárpótlást adott egyéni, önálló gondolkozásának magva és súlya.

Mint szerkesztő nem vette szigorúan a szociológiai jelleget. Felfogása szerint minden tanulmány, mely a népről, valamely társadalmi jelenségről vagy kérdéstről szól, tárgya alapján s tekintet nélkül a szerző tárgylátására vagy írói célkitűzésére, már szociológiai munka. A társadalomtudományi aspektus sokszor hiányzik az első évfolyamok tanulójaiból (— valljuk be, ma is itt van a legnagyobb nehézsége a szerkesztésnek —), azonban ennek ellenében viszont igen vigyázott a szerkesztő, hogy jónevű, kitűnő szerzőket szólaltasson meg.

E sorok írója küzdelmekben és tapasztalatokban gazdag

tizenhét évi szerkesztői működése után még híven őrzi az alapító Bibó István szellemi hagyatékát s ebben az első célkitűzések még meg nem valósult elemeit. Fájlalva tudjuk mindannyian, hogy a magyar társadalomtudomány még ma sem szolgálja olyan céltudatosan és oly kemény akarattal, következetességgel a magyarság életérdekeit, ahogyan azt az idő és alapító szerkesztőnk elgondolása kívánná. Egyetlen mentségünk a jószándék és annak tudata, hogyha vannak is súlyos mulasztásaink, viszont a Társadalomtudomány első szerkesztőjének eszményeiből semmit sem engedtünk elalkudni vagy veszendőbe menni. Húsz év után, mialatt szinte minden megváltozott körülöttünk, a Társadalomtudomány ma is eredeti tisztaságában, revízió szüksége nélkül látja a maga programját Bibó István célkitűzésében, jelélül annak, hogy az alapító az örök magyarság lelkét szólaltatta meg.

Szombatfalvy György